
Els romàntics radicals

Manuel Jorba*

Barcelona Quaderns d'Història, 6 (2002)

No és casual que fos, en primer lloc, en el Trienni Liberal i, definitivament, acabada la Dècada Ominosa, que es donessin les condicions per intentar la incorporació del romanticisme, perquè, en la seva concepció darrera i definitiva comportava una ruptura amb un ordre antic (artístic, literari, filosòfic, etc.) només possible si se'n donava una altra de més abast. La primera vegada, en dates anteriors a la identificació de liberalisme i romanticisme, també eren necessaris nous espais de llibertat per ubicar-hi un moviment que per a aquelles dates cal definir com a conservador, tot i que el conservadorisme dels romàntics era molt allunyat dels principis de l'absolutisme de l'Antic Règim. Eren antirevolucionaris perquè eren admiradors de l'Edat Mitjana, i per això mateix –perquè s'atenien a una Edat Mitjana reinventada al marge de la Il·lustració– eren antiracionalistes, popularistes, anticoncentristes, partidaris dels usos locals i, també, antiabsolutistes i historicistes. Per a ells la idea bàsica era l'evolució històrica, una idea no necessàriament reaccionària, vist que Marx, a partir de Hegel, demostra que el canvi radical de les bases de la societat era degut precisament a l'evolució històrica.¹

El segon assalt per a la incorporació del romanticisme es fa en un context molt diferent, quan es coneix i s'adopta la identificació entre romanticisme i liberalisme. És ben sabut que *Le Globe* (del 1824) havia fet un pas decisiu cap al romanticisme liberal i que el 1827 es configura *Le Cénacle*, al voltant d'Hugo (que a les *Odes et Ballades* havia relacionat art i política en sentit conservador), que passa al liberalisme polític, en una evolució confirmada al pròleg de *Cromwell* i sobretot al d'*Hernani* (prenent text del de les *Poésies de feu Charles Dovalle*), on proclama

* Universitat Autònoma de Barcelona. Per aproximar al màxim aquest text al to de la conferència original, reservo per a les notes les referències bibliogràfiques més complexes i mantinc dins el text les referències als articles i a algun text esmentat immediatament abans de la citació. Hi utilitzo les sigles següents: EGN (*El Guardia Nacional*), ENV (*El Nuevo Vapor*), EPL (*El Propagador de la Libertad*), ESG (*El Sancho Gobernador*), EV (*El Vapor*), Misc. (J. Andrew de COVERT-SPRING, *Misceláneas dióglotas políticas y literarias*, Barcelona, 1836).

1. Cfr. E. AUERBACH, *Introduzione alla filologia romanza*, Torí, Einaudi, 1963, pàg. 264-265.

explícitament l'equivalència de romanticisme i liberalisme: “*Le romantisme, tant de fois mal défini, n'est, à tout prendre, et c'est là sa définition réelle, si l'on ne l'envisage que sous son côté militant, que le libéralisme en littérature [...]. La liberté dans l'art, la liberté dans la société, voilà le double but auquel doivent tendre d'un même pas tous les esprits conséquents et logiques; voilà la double bannière que rallie, à bien peu d'intelligences près (lesquelles s'éclaireront), toute la jeunesse si forte et si paciente d'aujourd'hui; puis, avec la jeunesse et à sa tête l'élite de la génération qui nous a précédée, tous ces sages vieillards qui, après le premier moment de défiance et d'examen, ont reconnu que ce que font leurs fils est une conséquence de ce qu'ils ont fait eux-mêmes, et que la liberté littéraire est fille de la liberté politique*”.

Els aprenents de romàntic sabien molt bé que el romanticisme era un moviment que tenia el seu origen en altres cultures, per més que algú escrivís que, a Espanya, de sempre s'hi havia manifestat “*ardor caballeresco y cierta exaltación romántica*” (EGN, 12-IV-1836). Un article d'*El Vapor*, segurament de Covert-Spring, diu que el romanticisme no es pot trobar en una comèdia traduïda de l'italià titulada *Cuidado con las novelas* perquè és d'un temps que el romanticisme “*ni había pasado los Alpes ni se había pronunciado más que en un rincón de la poética Alemania, en un sentido muy distinto del que tiene en el día*” (EV, 1-X-1836). I sembla evident que aquesta al·lusió final es pot relacionar amb el coneixement que Covert-Spring i la gent del seu entorn tenien de la visió donada per Heine. Juretschke va descobrir que la sèrie d'articles sobre “*la Alemania literaria*” que Covert-Spring signà a *El Propagador de la Libertad* eren realment una traducció adaptada d'una bona part de l'edició francesa de *Die romantische Schule* de Heine, i aquesta traducció suposava la incorporació d'una visió liberal i antisentimental de la literatura alemanya, més concordant amb la seva ideologia, allunyada de la de Staël.²

Per a Francesc Raüll, activista polític més que home de lletres, fundador i propietari d'*El Propagador de la Libertad*, la transformació revolucionària de la societat no ha de ser només política; la lluita contra l'obscurantisme té més abast, diu a propòsit de la *Teresita o una mujer del siglo XIX* de Covert-Spring, una obra en la qual la ‘moral sublim’ es troba en l'enfrontament entre els representants de la societat que se'n va i els de la que ve: “*Cuando los liberales quedemos todos plenamente convencidos de que no basta una revolución política para obtener el bienestar de la Humanidad; cuando creamos todos que es indispensable renovar las ruedas de la máquina social, extendiendo aquella a la ciencia, a la industria, a la moral, el triunfo del progreso contra el oscurantismo será seguro y duradero. Nuestro apreciable colaborador ha sido el fiel intérprete de nuestros sentimientos, en el drama que con tanto placer anunciamos*” (EPL, I, pàg. 223).

Ell mateix, a propòsit de l'estrena d'*El libertador*, drama ‘imitat’ del francès per Covert-Spring, diu que “*el pueblo de Barcelona acaba de probarnos que no sólo comprende el progreso en política, sino también en literatura*” (EPL, I, pàg. 252).

2. N'hi ha traducció moderna de l'original alemany: H. HEINE, *L'École romantique*, París, Les Éditions du Cerf, 1997; sobre la versió de Covert-Spring, vegeu H. JURETSCHKE, «Del romanticismo liberal en Cataluña», *Revista de Literatura*, 6 (1954), pàg. 9-30, i F. ARDOLINO, «Corrents crítiques i estètiques en els articles de José Andrew de Covert-Spring», dins *El segle romàntic. Actes del Col·loqui sobre Josep Yxart i el seu temps*. Tarragona, 23, 24 i 25 de novembre de 1995, a cura de Josep M. Domingo i F. Roig, Tarragona, Diputació de Tarragona, 2000, pàg. 239-247.

Coetàniament, en un text identificable amb els de Covert-Spring, es diu que “*en el teatro, como en el mundo en que vivimos, la época es ya de movimientos*”, optant resolutament per nous models teatrals enfront dels perillitats: “*Los dramas de la escuela de La Harpe llevan ya peluca, y entraron exclusivamente en nuestros días en el dominio de la historia. En las tablas queremos ver la lozanía, el vigor de la edad presente, las pinturas enérgicas de Hugo, de Dumas, de Saavedra, de Pacheco*” (*El Catalán*, 23-IX-1835).

L'interès per la definició del romanticisme apareix pràcticament sense solució de continuïtat des del 1830, data del pròleg a *Los bandos de Castilla*, de López Soler, però no es pot parlar de programa romàntic, centrant-nos en el paper de la literatura, fins que no es constitueix un grup que es proposarà, des de posicions liberals avançades, afins a les de les últimes reivindicacions del romanticisme: d'una banda, crear uns estats d'opinió propicis per al canvi dels gustos i, de l'altra, procurar-se els instruments per aconseguir-lo.

Un programa per a la renovació romàntica

Vaig batejar ja fa anys com a ‘grup de Covert-Spring’³ el conjunt dels col·laboradors d'uns periòdics i d'unes entitats determinades, al voltant d'aquest personatge identificat amb Josep Andreu Fontcuberta. Coneixem ara millor el seu ideari polític i el joc de relacions polítiques que conduïren fins a l'animadversió general i gradual, que confirma la raó de ser d'al·lusions i denúncies públiques de Ribot i altres que van abandonar, un temps si més no, la redacció d'*El Vapor*, i que expliquen les reaccions que es produeixen davant de certes opcions o estratègies polítiques. La bibliografia recent sobre aquest personatge m'estalvia d'entrar en els detalls de la seva personalitat, del seu ideari i de la seva evolució.⁴

3. Cfr. M. JORBA, *Manuel Milà i Fontanals en la seva època. Trajectòria ideològica i professional*, Barcelona, Curial, 1994 [1995], pàg. 30.

4. A més dels dos darrers treballs esmentats a la nota 3, vegeu A. GHANIME, «La identitat de Covert-Spring, un repte erudit», *L'Avenç*, 174 (octubre 1993), pàg. 24-31; A. GHANIME, *Joan Cortada: Catalunya i els catalans al segle XIX*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995; M. GRAU, «Andrew Covert-Spring à Perpignan, 1828-1835; un émigré politique espagnol dans la vie culturelle roussillonnaise», *Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales*, XCIII (*Le Roussillon dans la première moitié du XIXe siècle*) (1985), pàg. 223-251; M. GRAU, «Andrew Covert-Spring: assaig de construcció d'un personatge històric», *Els Marges*, 45 (1992), pàg. 7-25; M. GRAU, «Romanticisme, estètica saint-simoniana, 'escala harmònica'. Les idees literàries d'Andrew Covert-Spring», dins *El segle romàntic. Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme. Vilanova i la Geltrú, 2, 3 i 4 de febrer de 1995*, a cura de M. Jorba, A. Tayadella i M. Comas, Vilanova i la Geltrú, Biblioteca Museu Víctor Balaguer, 1997, pàg. 171-192; M. JORBA, «Els romanticismes de Catalunya», dins *El segle romàntic. Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme*, pàg. 209-248; A. RAMMSPOTT i J. MALUQUER DE MOTES, «Romanticisme i Saint-simonisme a Catalunya en temps de revolució (1835-1837)», *Recerques*, 6 (1976), pàg. 65-91; J. M. OLLÉ ROMEU, *Introducció al romanticisme utòpic a Catalunya (1835-1837)*, Barcelona, Edicions 62, 1969; J. M. OLLÉ ROMEU, *Les bullangues de Barcelona durant la Primera Guerra Carlina (1835-1837)*, Tarragona, Edicions El Mèdol, 1994, 2 vol. J. Andreu de COVERT-SPRING, *Escritos saint-simonianos*, edició i entrada preliminars d'Alfonso Sánchez Hormigo, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 1999.

Només sintetitzaré d'entrada algunes dades bàsiques, en relació amb els objectius apuntats en l'etapa barcelonina, compartits pel conjunt de col·laboradors afins, i els procediments necessaris per aconseguir-los, pel que es desprèn de les col·laboracions de Covert-Spring en diferents periòdics, recollides en part a les *Misceláneas dióglotas políticas y literarias*, el 1836, i de les d'altres dels personatges implicats en la renovació romàntica.

1. *La premsa ha de contribuir a difondre principis de llibertat* i ha d'arribar a tothom, perquè tothom sàpiga que té drets i deures que ha de complir o exercir (*Misc.*, 5). D'aquí la intervenció constant des de la premsa per contribuir a la difusió de la idea i l'objecte de la llibertat, que incloïa la innovació literària.

2. *La religió pot deixar de ser considerada una aliada de l'absolutisme*: en el context social real, per atreure unes determinades capes de la societat cap al liberalisme en tant que anticarlí, des de la premsa s'ha de defensar que el cristianisme no és identificable necessàriament amb l'absolutisme, sinó que el "*cristianismo purificado*" es vigoritza si s'alia amb la causa de la llibertat i, a la inversa, que "*los amigos de grandeza y perfectibilidad no han de repudiar esa necesidad moral*" (*Misc.*, 5).

3. *Necessitat, i qüestió de justícia, de la instrucció pública*, vetada fins ara com a institució 'regularment organitzada' pels qui pretenien mantenir l'estat de coses que permet "*tiranizar el pensamiento, esclavizar la inteligencia y consolidar el imperio del oscurantismo*" (*Misc.*, 25).

4. *Introducció dels principis relacionats de cosmopolitisme, humanitarisme i fraternitat*, recollits principalment per Ribot i Fontserè. Covert-Spring, però, brindava per Romea en un banquet ofert en honor seu en què ja invocava el cosmopolitisme literari, "*para que la literatura europea no mendigue por más tiempo a la puerta de los palacios el lugar que le corresponde en la organización social*" (EV, 17-VII-1836), que era tant com proclamar la fi desitjable de la servitud cortesana de l'artista, i de l'art concebut com a producte al servei de les elits aristocràtiques. Poc més tard, Pere Mata els considerava principis eminentment civilitzadors: la fraternitat era "*el ultimátum de los adelantos sociales [i] brilla con todo el virjinal resplandor de un astro que asoma en el oriente de los pueblos*" (EGN, 25-XII-1836).

5. *Proposta de nova doctrina literària* i de nous models i gèneres literaris, a partir del coneixement del que és la literatura nova a França, Anglaterra i Alemanya. Covert-Spring fa referència a la seva 'conversió' literària, quan diu que l'any 1823 "*creía firmemente, no emancipado aún de los errores del Colejio, que la tragedia era la más alta creación del entendimiento humano*" («Teatro español. *La muerte de César*», EPL, I, quad. IV, 1835, pàg. 157-160).

A part la bondat 'literària', el romanticisme ha de convèncer de la bondat 'moral' de l'obra artística: "*El gran abismo que separa la escuela moderna de la antigua es que en esta se presenta en escena una vida ideal, de pura convención, al paso que aquella pone en juego la vida real con sus excesos, sus desórdenes, sus vicios, sus costumbres estragadas y sus crímenes: pero a esta vida real, a veces asquerosa y hedionda, debe acompañar una idea moralizadora [...], porque la pintura de las pasiones desenfrenadas que conducen a desgracias ejemplares es también una alta lección de moral*" (*Misc.*, 10).

Covert-Spring va voler exemplificar el nou home romàntic a la *Teresita*, del 1835, escrita també en defensa dels valors literaris i morals del *Don Álvaro o*

la fuerza del sino. Segons Víctor Balaguer, es va representar (diu que recorda l'escàndol de l'estrena), però no n'he trobat notícia fefaent tot i que es va publicar.⁵

6. *Necessitat d'aparició d'autors 'nacionals'*, és a dir, d'autors de la nova literatura assumida amb originalitat. Covert-Spring assenta aquesta condició a propòsit d'obres de teatre de Ribot i d'Ayguals, que, confessadament o no, arrenquen d'una formació classicitzant, com el mateix Covert-Spring, i, en el cas d'Ayguals, combativament antiromàntica, perquè recriminava als “defensores del género romántico”, a les “numerosas filas de osados novadores”, que tractessin de “fijar el imperio de la exotiquez sobre las ruinas de la verosimilitud” (EV, 7-IX-1833). Ribot escrivia al pròleg a les *Poesías escogidas* del 1846 que *Mis flores*, el seu primer recull de poemes, contenia composicions d'un nen d'onze anys que “había leído poco y había visto menos; no había leído más que los autores clásicos que imponen en las escuelas, ni mis miradas habían traspasado las montañas que terminan el horizonte de Barcelona”.

Amb més o menys radicalitat, es tractava de ‘conversos’, sotmesos a alguna forma de proselitisme per part dels seus guies. La vigilància de Covert-Spring és documentada en el seu epistolari, quan demana a Joaquim M. Bover l'adhesió al romanticisme, concretat en el canvi d'imatges i de referències mítiques a les odes publicades a *El Propagador de la Libertad* dedicades a la reina regent i a Isabel II: “Lo único que quisiéramos, si V. no lo lleva a mal, es que amoldase V. sus versos al gusto de la escuela moderna, como lo hace nuestro digno colaborador Mata. Esto nada quitaría de su mérito y, al contrario, le daría un poderoso realce. Por ejemplo en su bonita oda de V., donde dice filomena me he tomado la libertad de poner ruiñón; y en lugar de refulgente o ardiente Apolo, ardiente o refulgente globo, porque nuestra escuela desecha toda la mitología griega, recurriendo a nuevas imágenes” (Carta de Covert-Spring a Joaquim M. Bover, de 19-III-[1836]. Biblioteca de Catalunya. Arxiu Joaquim M. Bover).

Covert-Spring remarca que “al levantar una bandera de cosmopolitismo y universalidad, no pedimos sin duda la invasión extranjera, sino que pretendemos realizar la asociación literaria de las naciones con el genio de cada pueblo” (*Misc.*, 43).

L'art (i la literatura com una de les manifestacions de l'art) ha de ser considerat com un patrimoni universal, i els artistes són els “únicos soberanos absolutos que reconocen la inteligencia y la razón”. Per això ell es proposa –a *El Catalán*, el 1835– estar al cas del “gran movimiento del pensamiento europeo”, per percebre i comunicar “el impulso de la obra universal”. I assenta que la percepció generalitzada de dol per la mort de Goethe, Cuvier i Scott és un símptoma del bon camí cap a l’“obra grandiosa de entusiasmo y alta poesía” (*Misc.*, 43).

Sovint el romanticisme de Covert-Spring es defineix enfront del classicisme, més concretament enfront de la tragèdia, com hem vist, com a gènere més representatiu del classicisme, però també per l'afirmació del ‘drama’ o dels nous autors dramàtics, i dels nous poetes en general: Heine, Byron, Goethe, Dumas sobretot, Hugo, Larra, Saavedra, García Gutiérrez són autors que responen a l'ideari literari de Covert-Spring (i dels seus amics), i en certa manera el condicionen.

5. Cfr. V. BALAGUER, *El Regionalismo y los Juegos Florales*, Madrid, 1897, pàg. 172.

Molt d'hora, Covert-Spring, en el que afecta directament el concepte del romanticisme que volia imposar, com a part del conjunt del seu programa, introdueix una personal elaboració, influïda pels principis saintsimonians defensats obertament en l'etapa de Perpinyà.

Maria Grau ha remarcat que ja a l'article «Le classique et le romantique», del 1833, apareix l'empremta saintsimoniana, destacada també per Juretschke i Maluquer en el concepte de literatura *harmònica*, que seria el 1836 'escola harmònica', una modificació de collita pròpia que representa la darrera proposta programàtica, inclosa en un article 'manifest', a propòsit del *Richard Darlington* de Dumas, que Covert-Spring havia traduït. Hi argüïa que la literatura més actual no havia de ser denominada *romàntica*, perquè el romanticisme, que ell exemplifica amb Ducange, és una escola de transició ja periclitada per motius diferents que la 'clàssica', i perquè és improcedent l'eclectica'. Per això proposa una nova formulació, que li serveix per distanciar-se de les files dels romàntics liberals progressistes més aviat per conveniències de la seva estratègia política: "*Estos hombres [els romàntics], en quienes la justa reacción que causa siempre toda especie de opresión violenta revelaba una fuerza, un desnudo y una energía capaces de una revolución en el mundo literario, levantaron el grito de libertad, y como los escaltados de la política, con el hacha en una mano y la tea en otra, derribaron y quemaron cuanto quedaba del antiguo monumento.*

Pero tamaña reacción debió tener un término al acabar una destrucción inevitable y necesaria [...]. Sucede a la victoria el justo deseo de restablecer el equilibrio, de gozar de las dulzuras de la paz, y entonces otra clase de hombres se presenta que, como los doctrinarios del justo medio en política, enemigos de toda exageración y persuadidos de toda la fuerza del antiguo adagio, buscan la virtud huyendo de ambos extremos. Estos formaron en literatura la escuela ecléctica, cuyas doctrinas consisten en evitar con igual cuidado la frialdad, la insipidez, la inverosimilitud de los clásicos y la exageración en que incurrieron con frecuencia los románticos.

[...] *Queriendo buscar un centro equidistante de ambos extremos, se creó un sistema bastardo que, como el justo medio en política, nunca producirá nada bueno ni grandioso. El eclecticismo es un viejo decrépito con la máscara de un niño.*

Entonces los literatos más adelantados de nuestra época, los artistas mas célebres, aquellos que tenían en su mano la llave de los destinos de la humanidad, conocieron que ninguno de los sistemas precedentes era poseedor de la verdad [...]

Los armónicos en literatura, lejos de proscribir todo lo clásico sólo porque es clásico, como los románticos y los eclécticos, ni todo lo que es romántico sólo porque es romántico, como los eclécticos y los clásicos, admiten, sin prevenciones injustas, todo lo bueno de ambas escuelas. Son clásicos sin intolerancia ni exclusivismo, y son románticos sin exageración ni escepticismo [...].

Ricardo Darlington no es un drama romántico [...], ni clásico [...], ni ecléctico [...], sino un drama armónico, lleno de fuerza, de vida y de belleza" (Misc., 92-93).

Les plataformes de la renovació

La consciència de grup la posa de manifest el mateix Covert-Spring quan es refereix a tots els "*cosmopolitos que juramos derribar y hacer añicos ídolos tan disformes y asquerosos [de la literatura moribunda]*" (*Misc.*, 47). També Pere Mata

de manera molt clara el 1837, a l'article «Escritores jóvenes», i en certa manera ja l'any anterior, en ressenyar les *Misceláneas* de Covert-Spring, amb especial referència al 'manifest' de l'escola harmònica.

Val a dir que, molt al final del 1835, Francesc Raüll, en ressenyar *El libertador*, ja esmentat, diu molt significativament que “*el Romanticismo tiene en Barcelona sus ministros, sus creyentes, sus panejiristas*”.⁶

Emparat en l'existència consolidada del grup, Pere Mata fa dues vegades una contraposició de generacions, el 1836 i el 1837, respectivament a «Jóvenes y viejos» i a «Escritores jóvenes», que són els escriptors del futur, enfront de les “*vejeces carcomidas*” o “*falsos prestigios*” de què parlava Covert-Spring (*Misc.*, 8 i 40).

La Sociedad Filodramática va ser la principal plataforma institucional del grup de romàntics radicals; fundada el juliol de 1836, va ser organitzada acadèmicament, amb un reglament datat l'agost del 1836, amb càrrecs i divisió de responsabilitats, i amb participació d'homes molt diversos, actius en la defensa i cultiu del romanticisme, com ara Covert-Spring, Ribot, Milà i Llausàs, o que no apareixen com a partícips directes en la innovació romàntica, com ara Figuerola. La raó de ser de la Sociedad era el foment i la renovació del teatre: “*La Sociedad Filodramática de Barcelona se reúne con el objeto de contribuir, por cuantos medios dicte a sus individuos el amor a la literatura dramática, a los adelantos de este ramo de los conocimientos humanos, que reclaman imperiosamente las necesidades del siglo [...]. Toda discusión agena de las ciencias, bellas letras y artes en su aplicación a la dramática, queda prohibida en el seno de la Sociedad*”.⁷

El fundador en va ser el primer secretari i, d'acord amb els estatuts (o a la inversa, acomodant-t'hi els estatuts), tenien un president honorari, Alexandre Dumas, que Covert-Spring havia proclamat abans el seu autor preferit, i que era certament dels més presents a les cartelleres d'aleshores a Barcelona i dels que provocava al seu torn discussions més contraposades, com a autor d'un teatre que podia afavorir la 'revolució literària'.

S'hi preveia un butlletí per publicar una vegada l'any “*todas las memorias aprobadas por la Sociedad*”, però no arribà a aparèixer, com confirma una carta de Josep Bertran de Resalt (funcionari de Correus) al mallorquí Joaquim M. Bover. De totes maneres, a través d'*El Vapor*, del *Diario de Barcelona* i d'*El Propagador de la Libertad*, tenim informació directa de les activitats, de les qüestions d'organització i d'alguns problemes interns respecte de la falta d'assistència, però també comunicacions efectives, com la de l'1 de juliol de 1837, sobre “*si era exacto llamar al teatro Escuela de las costumbres*” (DdB, 7-VII-1837).

El Catalán apareix d'octubre de 1834 a primers de gener de 1836, publicat per una “*Sociedad literaria de amigos colaboradores*”, amb el subtítol o lema “Isabel Segunda. Orden Público. Prosperidad Nacional”. El 1835 se subtitula *Diario de Principios y Progresos*. Al prospecte anuncien que s'hi parlarà de “*literatura en general*” i que s'hi farà 'difusió de coneixements' que “*puedan ponernos al nivel de las naciones más ilustradas*”. Al número 11 expliquen que els redactors havien estat exiliats a Londres i a París i que confien que la joventut farà renéixer l'heroica nació, “*la romántica España*”.

6. *El Propagador de la Libertad*, vol. I, pàg. 377.

7. *Reglamento de la Sociedad Filodramática*, Barcelona, 1836.

Hi inclouen articles d'opinió literària, entorn del teatre i la literatura en general, com a tema de discussió d'actualitat. Cal remarcar les primeres col·laboracions signades de Covert-Spring a Barcelona i la publicació de l'article polític «El hijo de la Victoria», una prosa poètica basada en la mort del general Mina, de Rubió i Ors, que aleshores tenia 17 anys.

El Vapor va ser dirigit entre l'octubre de 1836 i el maig de 1837 per Covert-Spring, que va substituir Pere Felip Monlau, que havia iniciat l'etapa més dinàmica i ideològicament bel·ligerant. Al costat d'*El Propagador de la Libertad*, és la plataforma principal del grup de Covert-Spring. S'hi troba un gruix important d'articles doctrinals i crítics, sobre temes literaris i autors, i s'hi posa de manifest un bon coneixement del context romàntic europeu, amb notícia de publicacions periòdiques de Londres i articles reproduïts de revistes franceses i angleses, en algun cas segurament per iniciativa del propietari del diari, Antoni Bergnes de las Casas, que se'n va desfer a finals d'octubre de 1836, en favor d'*El Guardia Nacional*. Tanmateix, els redactors, encapçalats per Covert-Spring, continuaren publicant-lo amb el nom d'*El Nuevo Vapor* i una altra vegada amb el d'*El Vapor* a partir de l'11 de desembre. S'hi posa de manifest la complicitat amb *El Propagador de la Libertad*, pel fet que es dona ànim a Raüll, el juliol de 1836, i amb al·lusions sovintejades.

En aparèixer amb el nom d'*El Nuevo Vapor*, s'hi donen a conèixer formalment com a equip, amb responsabilitats específiques, de vegades compartides, com ja *de facto* devia ser a *El Vapor*. Al costat del director, Covert-Spring, hi havia sis redactors, polítics i literaris: Mata, Ribot, Llausàs, Milà, Torrents i Ricart i Mariano González (que va tenir un cert paper en el grup: era agent fiscal de l'Audiència, proposat com a professor de castellà a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona per Josep Melcior Prat).

El Sancho Gobernador informà irònicament de la desaparició d'*El Vapor*, quan donà pas a *El Guardia Nacional* i a *El Nuevo Vapor*, “un hijo enteco y sietemesino” (27-X-1836), i poc després Ribot i Fontserè s'hi justificà d'haver abandonat *El Vapor*, des d'on es van defensar dient que Ribot “ha dejado de comprender nuestra marcha en extremo adelantada y progresiva” (EV, 14-XII-1836).

El Propagador de la Libertad va sortir a partir del setembre de 1835 i tot el 1836. Alguns quaderns del volum tercer són del 1837, i els dos darrers, del 1838. S'hi desplega una part del programa de Covert-Spring, amb articles doctrinals, polítics i literaris, apassionats i polèmics. Covert-Spring hi va traduir, sense dir-ne l'autor, «Alemania literaria» de Heine, ja esmentada. Cal remarcar també la biografia de Dumas i la sèrie d'articles «La Alemania política», signats per A. Boheman.

El Constitucional aparegué en dues etapes més o menys connexes. La primera, de l'1 d'agost al 16 d'octubre de 1837, amb el lema “Constitución de 1837”, mostra complicitat amb el grup de Covert-Spring, a través de notes sobre la Sociedad Filodramática, informació sobre Raüll i sobre la Milícia Nacional en general, a propòsit d'actes per “cimentar más y más la unión que reina ya en todos los cuerpos” (amb brindis poètics en català i castellà). Inclou col·laboracions o reproduccions de textos poètics de Llausàs, Zorrilla (a propòsit de Mesonero Romanos), però també s'hi poden trobar textos literàriament bel·ligerants: “[...] me parece que las libertades románticas hubieran contribuido mucho al realce de esta pieza si la escena que se nos cuenta [...] se hubiera puesto en acción quebrantando las decantadas unidades de lugar [...]. Siempre he creído que el principal objeto de todo escritor dramático, y la

primera de todas las reglas escritas, y por escribir, es el interés teatral, que nunca, nunca, nunca debe perderse de vista. No nos cansemos: el teatro quiere acción e interés, no diálogos largos, y mucho menos soliloquios” (10-VIII-1837).

Va ser suspès pel capità general a través del cap polític, coincidint amb la dissolució de la Milícia Nacional i la detenció del primer i del tercer alcalde constitucionals de Barcelona i de tres redactors del diari.

La segona etapa, del 23 de juny de 1839 al 20 de novembre de 1843, de fet va ser l'última plataforma liberal radical, en un context de romanticisme ja consolidat, i que, per tant, no necessitava defenses combatives. De primer sota la direcció de Monlau, que dirigí l'any següent *El Popular*, i a partir del novembre de 1840, de Pere Mata, acabà coincidint amb la repressió de la Jamància en una posició antiesparterista i amb abundants proclames contra Prim, tractat de 'renegat'.

S'hi fa una curiosa i paradoxal identificació entre els qui es proclamen moderats i els “*acarnissats perseguidors dels homes d'idees més avançades*”, i dels “*exaltats*” amb els autèntics moderats (24-VII-1839). Inclou col·laboracions literàries més aviat creatives que no pas crítiques o doctrinals: Zorrilla, Arolas, Boix, Grassi, Coll i Vehí, Balaguer (que ve a ser un pont amb la segona generació liberal, que va tenir les seves plataformes literàries), els primers poemes catalans de Bofarull i la primícia d'*El poeta y el banquero*, de Mata. S'hi commemoren els fets del 4 de maig de 1837, els anys 1841 i 1843 (amb alguna referència a Xaudaró), commemoració que trobem també en Ribot i Fontserè, en un poema del 1842:

*Vosotros que, bramando los cañones,
formasteis a la patria una muralla,
los nobles y resueltos corazones
interponiendo entre ella y la metralla,*

*aunque ni sólo el esqueleto os quede,
ilesa queda vuestra hermosa gloria,
un nombre os queda que morir no puede,
pues vive embalsamado en la memoria.*⁸

Va fer la contra a *El Popular* de Monlau a partir de mitjan 1841, així com a *El Papagayo* de Milà de la Roca, a través d'*El Sapo y el Mico*, pamflet creat amb aquesta finalitat específica.⁹

L'aportació de Pere Mata i Antoni Ribot i Fontserè al radicalisme romàntic

Pere Mata optà per nous gèneres literaris com ara la novel·la d'història contemporània, relacionable amb la poesia política a què recorria com a arma de combat, a vegades a través de la sàtira, per la renovació de la mètrica i per l'ús

8. A. RIBOT I FONTSERÈ, *Poesías escogidas*, Madrid, 1846, pàg. 102.

9. Cfr. J. M. OLLÉ I ROMEU, *Milà de la Roca, escritor i activista contrarevolucionari (1840-1843)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1973, pàg. 11.

del llenguatge “*del que se valen actualmente los habitantes de su país para expresar sus ideas*”, i no “*a la manera que le hablaban nuestros antepasados*” per plasmar, en el que per a ell seria el primer poema romàntic en llengua catalana, “*aquellas vibraciones melancólicas a la par que terribles que caracterizan las composiciones del siglo*” (EV, 27-VII-1836).¹⁰ Tot això representa una presa de posició radical, parangonable amb la que Ribot i Fontserè plasma a l'*Emancipación literaria*, la preceptiva que dóna com a vehicle d'aproximació i d'aprenentatge de les noves formes i conceptes de poesia dels diferents gèneres literaris.

Cal destacar que amb la seva primera novel·la, *El poeta y el banquero*, compagina l'exteriorització del seu ideari polític i la creació literària, d'una manera semblant al que era habitual en la seva poesia. Donada a conèixer parcialment el 1841 i publicada el 1842, és la seva obra més rellevant dintre del gènere; hi novel·litza el procés de distanciament i d'enfrontament de la classe burgesa i del sector intel·lectual que aquella “*habia utilitzat com a maître à penser i com a màquina de xoc*” per desentendre-se'n després, segons la lectura de Joaquim Molas.¹¹

A més de l'opció per la novel·la com a gènere modern, justificà, també en nom de la nova literatura, per exemple, un poema ‘bíblic’, i la modernització i la diversificació dels recursos mètrics, iniciada per Manuel de Cabanyes: “*Al caracterizar esta poesía [«La muerte del filósofo»] con el título de canto apocalíptico, queremos realmente decir que pertenece a un género nuevo de literatura, género que pretendemos divulgar por su dependencia de la poesía bíblica, fuente para nosotros de encantadoras bellezas. Algunas reflexiones [...] darán a conocer los elementos de esta innovación, que presenta a una imaginación verdaderamente poética vasto campo de ideas vírgenes que explotar*” (P. MATA, «La muerte del filósofo. Canto apocalíptico», EV, 12-III-37).

“*Acostumbrémosle, sin embargo, [al poeta] de hoy más por grados a que se plazca en la poesía más que en la consonancia de la versificación. Olvidemos la monotonía escolástica de las octavas reales, la dura precisión del limitado soneto, la difícil cadena de los tercetos epistolares; introduzcamos en las silvas muchos versos libres guiados que digamos por una consonancia de vez en cuando; y lancémonos por fin olvidados de ella a cualquier metro de nueva invención*” (Nota al seu poema «A A. R[ibot]», EV, 26-VII-1836).

Pere Mata, quan Covert-Spring començava a ser ja discutit en l'entorn en què es movia, no s'estigué de destacar-lo com a impulsor de la nova literatura a Barcelona, perquè havia fet accessibles a escriptors joves unes plataformes d'expressió pública i els havia fet participar activament en fòrums de discussió, com ara la Sociedad Filodramática, on Mata llegí un discurs sobre la nova generació d'escriptors: “*El desarrollo de estos talentos precoces, de estas plantas fecundas, tal vez y sin tal vez se debe a la protección de nuestro Carlos Nodier, del adelantado literato Covert-Spring, quien, ya cuando dirigía el Propagador de la libertad,*

10. X. VALL, «Lo vot complert», de Pere Mata, un poema presentat com el pioner del romanticisme literari català, dins *El segle romàntic. Actes del Col·loqui sobre el Romanticisme*, pàg. 387-415.

11. Cfr. J. MOLAS, «Una novel·la desconeguda de 1842», dins *Obra crítica*, Barcelona, Edicions 62, 1999, vol. II, pàg. 359-361; cfr. també A. IBÁÑEZ OLIVARES, *L'obra novel·lística del Dr. Pere Mata i Fontanet*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1994, pàg. 49-57.

ya mientras ha estado al frente del Vapor, ha estimulado a los jóvenes en quienes ha sorprendido elementos de progreso literario y, facilitándoles la publicación de sus producciones, les ha procurado un nombre, cuya esperanza hubiese absorbido la indigna envidia de un rey de la rancia literatura” (EV, 4-III-1837).

En publicar el discurs, Pere Mata degué ampliar la nòmina d'escriptors al·ludits, perquè no s'havia referit a Mariano González, president de la Sociedad, circumstància que degué incrementar el malestar que s'hi detecta: “*Nuestra Sociedad filodramática es muy posible que deje de existir; no veo estímulo en la mayoría de sus individuos; los más de los días señalados para tener sesión no puede haberla por falta de concurrencia: unos a otros se desacreditan, y ha entrado la desunión más completa: aseguro a V. que me da vergüenza haberlo de decir; la mayoría de los individuos que solicitaron con empeño serlo no han recogido sus títulos por no satisfacer los 20 reales y menos la cotización anual; yo tengo hecho un desembolso para muchos de los efectos necesarios, impresión y otros gastos, sin que se puedan reunir fondos para el reintegro. Cobert se ha enemistado con todos. Mata leyó una memoria llena de parcialidades elogiando y enalzando estremadamente el mérito de aquellos que menos le tenían; nada hablaba en ella del verdadero y superior que posee D. Mariano González; éste justamente se dio por ofendido, renunció la presidencia y hasta el pertenecer a la sociedad; le fue admitida y, en mi concepto, con esto sólo ha dejado de existir la sociedad. No se ha tratado de escribir el Boletín, ni aun se ha hecho el extracto de lo acordado en las sesiones del año anterior*” (Carta de Josep Bertran de Resalt a Joaquim M. Bover, del 27 d'abril de 1837. Biblioteca de Catalunya. Arxiu Joaquim M. Bover).

Mata, com ja he avançat, ja s'havia fet valedor dels ‘joves’, és a dir dels homes d'idees polítiques avançades, enfront dels ‘vells’, és a dir dels qui s'aferren a “*las doctrinas de siglos atrasados*”, a les quals oposava amb preferència les defenses per Mazzini: “*Son viejos, en nuestro concepto, 1º los que han cumplido treinta años. 2º los que, aun cuando no pasen de los veinte, profesan las doctrinas de siglos atrasados. Son jóvenes 1º los que no han cumplido todavía aquella edad. 2º los que, aun cuando la sobrepasan, profesan las doctrinas del siglo XIX [...]. La sociedad naciente rehusa ser rejida por unas formas que fundaron lejisladores bárbaros para sus bárbaros pueblos [...]. Mazzini [...] es el fundador de la sociedad naciente [...] ¿Tienen algún punto de contacto sus doctrinas con las de los doctores de las leyes góticas, las de los escribas y fariseos, que se empeñan en catequizar votos para sus muy altos, muy graciosos y muy benéficos señores? ¿Se puede esperar jamás una transacción del inmortal autor de la iniciativa revolucionaria con el autócrata de las Rusias? La humanidad y la barbarie no pueden firmar ningún pacto de alianza, ningún convenio, ninguna transacción: y los viejos forman todavía bajo las banderas de la barbarie; al paso que los jóvenes enarbolan el estandarte de la Humanidad*” (EPL, III, 225-229).

En aquesta línia mazziniana, Mata publicava, al final de 1836, a Reus, la revista *La Joven España*, amb el seu amic Pere Soriguera, col·laborador ocasional d'*El Propagador de la Libertad*, presentada com a ‘nou periòdic’ per a la introducció de les ‘modernes doctrines’ del segle (ENV, 30-X-1836).¹²

12. Cfr. P. ANGUERA I J. MÈLICH, *El socialisme utòpic a Reus. Lectura de ‘La Joven España’*, Reus, Edicions del Centre de Lectura, 1973.

Antoni Ribot i Fontserè, perquè posà aviat i sovint la literatura al servei de la política (amb poemes, obres de teatre, articles crítics, reflexions morals, etc.), va ser considerat per Covert-Spring com un dels qui “*mejor han conocido en España el carácter de la época en su faz, filológica y que han observado más de cerca el movimiento literario de la Europa del siglo*” i qualificat d’home que “*realiza en su persona el ideal más brillante de una juventud fuerte y poética, exaltada y tierna, con su candor y su energía, su buena fe sincera, sus increíbles ilusiones y sus impetuosos arrebatos*” (A. de COVERT-SPRING, *Obras poéticas de Ribot*, EPL, II, 1836, 63-64).

El desembre de 1836, però, Ribot explicava que se separà d’*El Vapor* perquè “*va tomando un colorido distinto del que ofrecía cuando su publicación bajo el nombre de Nuevo*”, i hi afegia: “*Como el público está prevenido contra mí por circunstancias particulares, de las cuales siempre estoy pronto a justificarme, acaso este aviso será un medio para acreditar mis sentimientos, que no pueden absolutamente aunarse con los de los enemigos de la Constitución*” (ESG, 14-XII-1836).

Sembla negar un possible record positiu de Covert-Spring el fet que es proclamés “*ecléctico en política com en literatura, ningún sistema me domina exclusivamente, pero en cuantos he visto encuentro qué se acomoda a mis ideas y sentimientos*”, manifestant-se per la causa dels “*libres*” i contra exaltats, moderats i absolutistes (*El Constitucional*, 12-VII-1841). Però poc abans havia alabat la “*sublime doctrina*” de Saint-Simon, els seguidors del qual “*ocupan el reverso de la medalla de los Republicanos; son el polo opuesto a la anarquía; están al nadir de la destrucción*”.¹³

A les «Palabras de fraternidad», publicades en tres sèries a *El Propagador de la Libertad* i *El Vapor*, parteix de les *Paroles d’un croyant* de Lamennais, que “*recuerdan, como los resucitados cánticos provenzales, la expresión poética de la Biblia*”, i hi vol destacar, servint-se de la prosa poètica (un gènere defensat pels romàntics com a manifestació de ruptura amb la rigidesa de la preceptiva classicitzant),¹⁴ els valors de la fraternitat i del repartiment del treball per a l’esforç col·lectiu, en benefici de la felicitat de pares i fills (dels vells i dels homes del futur) i contra l’oci culpable: “*Porque Dios no le ha dicho al labrador ‘retuesta tu cutis con las intemperies, para que pueda el ocioso hermafrodita lucir el suyo, virgen del trabajo, en las plazas de una capital o sobre el lecho de una cortesana’. Ni le ha dicho a este último ‘endereza tu dorso con ballenas mientras el labrador encorva el suyo con fatiga’. No hermanos míos, los unos no han venido a disfrutar a costa de los goces de los otros.*

Vosotros lo veréis, hermanos míos; el trabajo de todos dará frutos de sobra... estos serán para nuestros hijos todavía inútiles y para nuestros padres ya inutilizados.

Nuestros corazones perderán al cabo su vigor; entonces los animaremos con el calor del mismo planeta que animaba los de nuestros padres; nuestros padres descenderán al sepulcro tranquilamente, y nuestros hijos ya dispuestos trabajarán como trabajamos nosotros” (EPL, III, 202-204).

13. A. RIBOT I FONTSERÈ, Nota al poema «El siglo XIX», dins *Poesías patrióticas y de circunstancias*, Barcelona, 1841, pàg. 95. En la versió posterior (*Poesías escogidas*, Madrid, 1846) desapareix del tot el nom de Saint-Simon.

14. Cfr. P. ARENAS, *Una aventura poètica moderna. El poema en prosa en la literatura catalana*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes i Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1998; M. V. UTRERA TORREMOCHA, *Teoría del poema en prosa*, Sevilla, Universidad de Sevilla, 1999.

Lamennais portà Ribot al tema de l'emancipació de la dona, com ell mateix proclama en un poema datat el 1836 (*“Emancípate orgullosa, / Manifiesta tu poder / Y verá que la mujer / No es esclava, sino diosa”*), en què es presenta paternalment la dona àngel com a ésser capaç de sacrifici i amor.¹⁵

El concepte de fraternitat universal *“nos ofrece acciones más sublimes que la gigantesca espada del desesperado Roldán”*, escriu a propòsit de la nova èpica desitjable i possible en el segle XIX.¹⁶ D'aquí la idea de 'cavalleria moderna', que descriu també a l'*Emancipación literaria*, a partir del poema «Las dos caballerías», de Milà: es tracta de l'evocació de 'costums estranys' en una 'època poètica', que afavorien negativament les ànsies de conquesta, l'orgull de clan, l'esperit d'opressió i la violència, i, molt positivament, de manera que compensaven els aspectes negatius, la religiositat i la fe, l'honor, el valor i les actituds envers la dona (pàg. 177).

Al pròleg d'aquesta obra, en què vol concretar provocadorament els principis fonamentals de la renovació romàntica, juga amb la paradoxa propiciada per la presència dels mots *emancipación* i *didáctica*: “[...] *mi didáctica es didáctica, pero es una didáctica que enseña a despreciar todas las didácticas; y yo soy un maestro que te enseño a despreciar los maestros, que te aconsejo no hacer caso de los consejos; en una palabra que enseño de no ser enseñado. A pesar de esto, mi Didáctica no es negativa, porque ya ves que enseña algo [...]*”.

El rebuig de la preceptiva tradicional es fa del tot explícit a la darrera de les sis lliçons, cadascuna de les quals té una primera part doctrinal en vers i un comentari més o menys extens en prosa, amb exemples:

*¿Reglas me pides? No las hay, Lorenzo,
Aquí acabó el maestro, no más reglas:
¿Las que los sabios que han pasado hicieron
Los sabios que han venido las desprecian?
.....
¿Tal vez creyeron nuestros doctos padres
Un código legar a los poetas
Donde se consignasen los derechos
De las jeneraciones venideras?* (pàg. 44-45)

Al comentari corresponent en prosa polemítica amb els “*obstinados clasiquistas*”: “*Confiesen ya su vencimiento: desde ahora cada cartel que anuncie una pieza romántica ahogará una pulsación de sus arterias, y cada palmeteo que se tribute al drama moderno sonará a sus oídos como una campanada funeral [...]. Acciones grandes pero posibles, cuadros patéticos pero naturales, los contempla el siglo XIX, enredados, es cierto, con complicación, pero desenlazados con facilidad y maestría. El poeta sondea el corazón del hombre y, al leer sus pasiones desenfrenadas, le abre el sendero del crimen donde naturalmente se ve conducido... a su extremo eleva el patíbulo [...]. El clasicismo escribe la moral con débiles tintas, el romanticismo la graba con caracteres indelebles*” (pàg. 241-242).

15. Cfr. M. JORBA, *La figura de la dona en la literatura romàntica a Catalunya (El temps de l'‘Escuela Provincial’)*, dins Pilar VÉLEZ et al., *La dona i el Romanticisme*, Barcelona, Museu Frederic Marès, 1996 [1997], pàg. 15.

16. A. RIBOT I FONTSERÈ, *Emancipación literaria. Didáctica*, Barcelona, 1837, pàg. 246.

A l'edició de les *Poesías escogidas*, de 1846, introdueix correccions a les lliçons en vers i suprimeix els comentaris i els exemples “*por parecerme aquellos superfluos y estos en general mal escogidos, pues, al completar con ellos mi poética, me dejé llevar demasiado de apasionadas deferencias*” (hi havia textos de Quintana, Espronceda, P. de Madrazo, Bermúdez de Castro, Salas y Quiroga, Eugenio de Ochoa, Mariano González, Mata, Milà, Llausàs, i algun altre, com ara William Collins, traduït per Aribau). A la primera edició, en canvi, havia dit que hi havia posat pocs exemples “*pues apenas he tenido ocasión de registrar más que algunos números del Artista y algunos originales manuscritos que no dejan de ser preciosos modelos*” (pàg. 262-263).